

Astrid Lindgren
Memorial Award

Läsguide till

När kommer bussen?

av Ryôji Arai

Om läsguiden

Skriven 2014 av Ulla Rhedin, bilderbokskritiker, författare och mellan 2002–2014 ledamot i juryn för Astrid Lindgren Memorial Award.

Om bilderboksskaparen

Ryôji Arai (född 1956 i Yamagata i Japan) kom att bli den andra illustratören att få Astrid Lindgren Memorial Award (2005). Det var en bild av en mångubbe i pyjamas ur den prisbelönta japanska gåtboken *Nazo nazo no tabi* (1998, vår översättning: En resa med gåtor med text av Chihirô Ishizu) som fick upp juryns blick för Ryôji Arai. Bilden återgavs i en utställningskatalog från barnboksmässan i Bologna, och skulle illustrera gåtan "Ett runt ansikte som smalnar av alltmer för att sedan bli runt". Illustrationen kom med sin raffinerade naivism att öppna dörren till ett bilderboksberättande, som visade sig vara rikt och oförutsägbart.

Den visade sig också innehålla en rad drag som är typiska för Arai. Scenlösningen ger intrycket att vi är åskådare på en teater. Det karakteristiska japanska landskapet med dess toppiga, vulkaniska berg skymtar i bakgrunden. Där finns vindlande vägar, ett hav i bakgrunden, fiskar i sjön, planeter, stjärnor och olika flygande varelser i himlen och inte minst lustigt personifierade ting som vandrande apparater och telefonstolpar. Trots nattmotivet är bilden påfallande färgstark med sitt klargröna landskap i mättad gouache.

Här visade sig finnas en ännu ganska ung bilderbokskonstnär med en stor och brokig produktion av bilderböcker bakom sig, varav ett drygt dussintal hörde till de riktigt bra. Ett av de mest framträdande dragen hos Arai visade sig vara hans konsekventa barnperspektiv, det vill säga hans strävan att alltid bilderboksberätta utifrån det lilla barnets ögonhöjdsperspektiv, men också en sorts avslappnad omärkvärdig, naivistisk stil i både text och bild i de många helt egna böckerna.

Ryôji Arai startar alltid med texten och låter den värka fram, sedan går själva bildskapandet snabbt. "Jag vill göra mina bilder enkla och litet grova", berättade han i en intervju, "så att barnet skall kunna känna att det skulle kunna göra nästan likadant." För att få till detta spontana, naiva uttryck målar han ofta med fel hand: "Ibland använder jag bägge händerna samtidigt och utan penslar, det är bra, för då måste båda hjärnhalvorna hålla sig igång!" Arai erkänner att han ibland har gått så långt att han till och med har målat bilder med huvudet – hela tiden i strävan att undvika det perfekta, "duktiga", överlägsna uttrycket, som han menar att alla som är utbildade tecknare riskerar att hamna i.

Andra sätt att undkomma denna fallgrop är att tänka ut ständigt nya bildlösningar, hitta på svårigheter för sig själv, dramatisera varje nytt uppslag så att det finns en överraskning eller åtminstone något oväntat där att upptäcka. Snitsigt och duktigt får det aldrig bli, hellre ska processens bråkighet synas, till exempel genom att övergivna linjer låter sig anas.

Arai påpekar att han, som japaner av tradition gör, värdesätter tomrummet, det icke utsagda, pausen eller mellanrummet både i handlingen och i relationen mellan text och bild. En av hans mest speciella bilderböcker handlar just om ett laddat tomrum, *Mori no ehon*, (1999, eng. *A Forest*

Picture Book) byggd på en dikt av poeten Hiroshi Osada. Den är en poetisk, andlös dialog mellan ett lyssnande jag och en svävande röst. Rösten påminner om skönheten i livet, om kärleken och om skogens hemlighetsfulla väsen. Arai ger aldrig rösterna någon kropp utan låter samtalet konkretiseras i en rad tablåer som alla utspelar sig i en utsökt vacker skog.

Ett annat av Arais sätt att åstadkomma det laddade tomrummet är att använda sig av en nollställd dramaturgi utan konflikter, stegringar eller höjdpunkter. I *Yukkori to Jojoni*, (1991, vår översättning: "Lugn och Litet-i-taget") möts en pojke och en flicka med just dessa namn och vandrar en bit av vägen ihop innan de åter skiljs. Inget särskilt händer heller de båda huvudpersonerna i *Happi-san* (2003) som egentligen är på väg för att ställa varsin fråga till Mr Happy, som dock aldrig dyker upp. Bägge blir ändå tillfreds, men på helt andra grunder än de hade tänkt. Arais böcker slutar påfallande ofta som här med att allt är ok, vi är bra som vi är, vi kan gott ta det lugnt så att vi inte missar skönheten som omger oss. Det handlar mer om lek, om tillfälliga möten och om att ha en avslappnad inställning till livet.

Arai berättar att han i sina bilderböcker vill vara en sorts motkraft till det ganska stela och genomorganiserade japanska samhället, där barn förväntas följa uppställda regler och tränas till anpassning från tidig ålder. Själv var han aldrig något lyckligt skolbarn, utan satt hellre hemma i långa perioder och ritade för sig själv. Mot denna bakgrund är det lätt att förstå att hans vänliga, medkännande och barninriktade berättelser spelar en viktig roll i Japan och är mycket uppskattade av barn och vuxna där. Arai är mycket produktiv och har sedan debuten i mitten av 80-talet utkommit med ett hundratal bilderböcker – pekböcker, nonsensbilderböcker, sagobilderböcker – såväl genom att illustrera andra författare och poeter genom att skapa helt egna verk. Sedan 2006 har han tecknat en animerad TV-serie för barn, *Sukima no Kuni no Polta* ("Polta: landet mellan världarna"), som har blivit en stor succé i hemlandet.

Två av Arais egna bilderböcker har hittills kommit i svensk översättning (2006), *När kommer bussen?* (*Basu ni notte*, 1992) och *Sussa och Natti* (*Sûsû to Neruneru*, 1996). Den senare är en koloristiskt utsökt fantasybilderbok eller ett drömäventyr av nonsenskaraktär, där allt kan ske.

Om boken

I *När kommer bussen?* väntar en liten pojke på bussen. Här ville Arai experimentera med en genomgående horisontlinje. För att få fram den valde han ett ökenlandskap, sand och himmel, som han tippas i olika diagonaler alltmedan den unge huvudpersonen, jagberättaren, förgäves och länge, väntar på en buss i en liten busskur med musiken ur en transistorradio som enda sällskap. Under hans sysslösa väntan dyker osannolikt nog "hela världen" upp i en lång parad inför hans ögon. "En omvänd teater", kallar Arai denna gång sin idé.

Men när bussen äntligen kommer efter något dygn får han inte plats! Pojken väntar ännu en liten stund och tar sedan sin stora packning på ryggen för att gå till fots. Mer var det inte med det!

Boken hör till kategorin konceptbilderböcker, som kan ha en vidare pedagogisk användning i alla sorters skolsammanhang. Dessa bygger på en enkel grundidé, en typsituation utan slut, som låter

sig utvecklas i all oändlighet. De kan inspirera till eget berättande genom att förlängas med nya episoder om andra djur och ekipage som passerar den väntande huvudpersonen.

Jämför gärna med andra konceptbilderböcker, t.ex. Anna-Clara Tidholm *Knacka på!*, Kitty Crowther *Är det dags?*, Ernst Jandl & Norman Junge *Min tur*, Håkan Jaensson & Gunna Grähs *Rita ensam hemma*, Håkan Jaensson & Gunna Grähs *Jag såg, jag ser och Hur blir det då?*, Anna Hingström *Måste ha mer!*

Att fundera på

Bokens handling kan inspirera till filosofiska samtal om abstrakta ting som "tidens gång", "väntan", "tålmod" etc. och om att "allt inte blir som man har tänkt sig". Vad är det för en resa han gör? Hur har han hamnat här och vart är han på väg? Vem sitter och väntar på en buss mitt ute i öknen? Vad skulle hända om det var jag som satt där?

Med vilken effekt har Arai valt en öken som spelplats?

Varför gör Arai lastbilen och bussen till jättelika fordon? Hur får han fram bilarnas storlek och den höga farten i bilderna?

Boken handlar också om musikens betydelse. Vilken roll för hans upplevelser spelar den? Hur kan man se i bilderna vilken musik han lyssnar på? Hur skiljer sig de båda myllrande bilderna från de övriga i boken? Sker de stora paraderna kanske bara i hans fantasi?

Vilka musikinstrument förekommer?

Jämför med andra böcker om väntan och tidens gång, märkliga "resor" eller vandringar, till exempel Kitty Crowther *Är det dags?*, Maurice Sendak *Till vildingarnas land*, Ernst Jandl & Norman Junge *Min tur*, Håkan Jaensson & Gunna Grähs *Rita ensam hemma*, Thomas & Anna-Clara Tidholm *Resan till Ugri-La-Brek*, *Vill ha syster*, *Förr i tiden i skogen*; Shaun Tan *Ankomsten*, Anna Höglunds *Resor jag aldrig gjort*, Eva Lindströms *Jag rymmer* och *I skogen*.

Använd bokens enkla episodiska struktur, naiva bildlösningar och kraftfulla kolorit som utgångspunkt för eget berättande. Vad skulle hända om boken utspelade sig i en helt annan miljö, i ett annat land och med en annan huvudperson? Vilka möten skulle då kunna utspela sig?

Boken kan göras om till ett eget projekt. Vad skulle hända om det var jag som satt där? Hur skulle min musik se ut?

Andra böcker om möten till exempel Gunna Grähs *Tutu och tant Kotla*, *Dino och lilla Kurren*, *Syrma* och *Tocke Broms*, *Mehmet och lilla Luna* (Hejhej-böckerna), Sara Lundberg *Vita Streck och Öjvind*, Shaun Tan *Ankomsten*, Thomas & Anna-Clara Tidholm *En som du inte känner*.

Läs mer

Rhedin, Ulla, *'Djäv, fräck och oförutsägbart' - Ryoji Arai, en japansk kolorist på barnens villkor*, Opsis Kalopsis nr 4 2005 (s. 4-11)

Vill du veta mer?

På alma.se hittar du mycket mer information, både om Ryôji Arai och alla andra pristagare. Där finns även fler läsguider till böcker för olika åldrar.

Dela med dig

Vill du dela med dig av hur ni har arbetat med boken? Maila oss gärna på litteraturpris@alma.se så kan vi berätta om det på alma.se och i sociala medier. Tillsammans bygger vi en kunskaps- och inspirationsbank!

Om Astrid Lindgren Memorial Award

Att få en läsoplevelse är att drabbas av en särskild kraft. En kraft som kan vidga världar, erövra språk, utmana tankar, låta fantasin vandra fritt. Astrid Lindgren Memorial Award (ALMA) instiftades 2002 av Sveriges regering för att värna barnens rätt till bra berättelser. Prissumman på fem miljoner svenska kronor gör priset till världens största i sitt slag. Det visar hur viktig ungas läsning är, nu och i framtiden. Läs mer på alma.se

